

KERTINĖ PARAŠTĖ

Pjesė apie Lietuvos Brastos sutartį ignoruoja Lietuvą

Sovietinis dramaturgas Michailas Šatrovas parašė savo pjesę „Brastos taika“ („Brestsky Mir“) jau 1962 metais, Chruščiovo destalinizacijos laikais, bet ištraukos iš jos tikėtai šimmet pirmą sykį pasirodė laikraščio *Novoje Vremia* puslapiuose. Pjesės premjera numatoma lapkričio mėnesį Maskvos Vachtangovo teatre.

Ši pjesė bemaž sukėlė didelį susidomėjimą Sovietų Sąjungoje ir užsienyje, ne tiek dėl jos meninių savybių, kiek dėl politinių priežasčių. Pjesėje pasirodė iš sovietinės literatūros ir istorijos ištrintos, sovietinėje enciklopedijoje dar neįtrauktos tuojančios Leono Trockio ir Nikolajaus Bucharino figūros. Autorius juos vaizduoja, kaip uolius, nors karštakošius, revoliucionierius, Lenino sąjungininkus. Stalinas pjesėje neigiamas – pavydus, ypatingu intelektu nepasizymintis oportunistas.

Pjesė domimasi ir todėl, kad jos autorius yra entuziastingas gorbaciovinės „persitvarkymo“ politikos rėmėjas. Šatrovas tiesiai pirštu bedą į paraleles tarp Lenino „išmintingos“ politikos 1918 metais ir dabartinių Gorbaciov reformų. Pjesėje, tarp kitko, tvirtinama, jog liaudis prasiriant, kad kapitalizmas reikia „šturmuoti“ su „taikos šūkiu“.

Nors Šatrovo pjesė mažiau darto istoriją, negu ankstesnieji sovietiniai dramos veikalai istorinėmis temomis, ji tebėra būdingas „tarybinis“ veikalas. Mūsų šimtmečio istorija tebeinterpretuojama paradižiu pagal bolševikinį vadovėlį. Autorius tebesilenkia „dieviškojo“, neklaidingo vado stabui – pjesės Stalinas netikęs, bet Leninas įsikūnijusi tobulybė.

Lietuviams, latviams, estams ir kitoms nerusų tautoms sovietinėje imperijoje Šatrovo pjesė ypač svarbi savo Lietuvos Brastos (Brest-Litovsko) sutarties interpretacija. Derybos tarp Vokietijos ir Sovietų Rusijos Lietuvos Brastos užtruko nuo 1917 metų gruodžio antros iki 1918-ųjų kovo trečios dienos. Abi pusės pasisakė už laisvą tautų apsisprendimą, nors abidvi planavo aneksuoti jų ekspansiją blokuojančias tautas. Vasario 9-os–10-os dienos sesijose į bolševikinę delegaciją

įsijungė Vincas Mickevičius Kapuskas, kuris pasmerkė Lietuvos Tarybą, kaip „vokiečių įrankį“. Vasario 16 dieną Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos nepriklausomybę, kurią tauta apgynė savo krauju. Vokiečiams vis giliau veržiantis į Rusiją ir Ukrainą, Leninas nusprendė pasirašyti taikos sutartį labai nepalankiomis sąlygomis, nes tai, jo manymu, buvo vienintelis būdas išgelbėti bolševikinį režimą. 1918 metų kovo 3 dieną su Vokietija pasirašyta sutartimi Sovietų Rusija pripažino Ukrainos, Rusijos, Gruzijos ir Suomijos nepriklausomybę; Lenkija, Pabaltijo valstybės ir dalis Gudijos buvo atiduotos Vokietijai. Tai buvo svarbus žingsnis Pabaltijo valstybių kelyje į laisvę ir nepriklausomybę.

Savo įvade į Šatrovo pjesę *Novoje Vremia* redaktoriai rašo, kad Leninas buvo teisingas tvirtindamas, jog „tikta taika, tikta taikinga pertrauka galės apsaugoti spalio (revoliucijos) pergale“, nors 1918 metais tai reikė, kad reikės priimti „nepaprastai pažeminančias sąlygas“ – sutikti, kad „nuo Rusijos revoliucijos bus atpleštos Lenkija, Lietuva, Latvija, stambi Ukrainos dalis, Baltarusija ir Estija“. Įvadas nė žodeliu neužsimena apie tuo laiku Lenino ir bolševikų paskelbtą tautų apsisprendimo principą, kurį įvairios tautos stengėsi įgyvendinti.

Šatrovo pjesės veikėjai taip pat visai nekreipia dėmesio į tautinį klausimą ir retkarčiais net elgiasi kaip „didžiurūsai šovinitai“, dėl kurių perspėjo Leninas. Visose *Novoje Vremia* išspausdintose pjesės ištraukose nėra nė vienos užuominos apie iš imperijos jau išsivadavusias ar besivaduojančias nerusų tautas. Bucharinas, pavyzdžiui, taip susumuoja Brest-Litovsko taikos sutarties sąlygas: „Atiduot, ar neatiduot pusę Rusijos?“

Kaip tada Bucharinui, taip dabar Šatroviui ir Gorbaciovui. Lietuva, Latvija ir Estija ir kitos nerusų tautos tėra „Rusijos dalis“. Po „revoliucionierių“, „pažangių“ rašytojų ir „demokratiškų“ vadų kaukėmis – tie patys iš seno pažįstami šovinitų ir imperialistų veidai. Jei Šatrovo pjesė kada nors pasieks Lietuvos teatrus, lietuviai ją turėtų nušvilpti nuo scenos, kaip neseniai pirmojo komunistų par-

Buvome liudininkais Romoje

Pluoštas įspūdžių

Būti liudininku didžiojo mūsų amžiuje įvykio, kai į Lietuvą ir lietuvius atkreipiamas dėmesys ne tik Romoje, katalikybės centre, bet ir visame pasaulyje, yra išskirtinė privilegija ir garbė. Tai privilegija pasinaudojo apie keturi tūkstančiai lietuvių, suvažiavę, suskridę iš visu kontinentų. Apie tai, kad lietuviai buvo „užkariavę“ Šventąjį Tėvą ir kitus šventorius, reikia manyti, mūsų spaudoje bus daug rašoma ir kalbama. Šiame rašiny to neįmanoma padaryti. Pilną reportažą, įvykių ir faktų eigą galėtų pateikti tik turįs visus kredencialus, igaliojimus būti visur pirmose eilėse, susisiekti su įvykių tvarkytojais, savo rankose turėti kalbų originalus ir vertimus. Čia tik eilinio stebėtojo, dažniausiai paskutinėj eilėj sėdėjusio, žiupsnelis įspūdžių.

Dėmesio centre, aišku, buvo pats popiežius Jonas Paulius II. Jo palankumas visam tam, kas lietuviška, yra nesuinteresuotas, apolitiškas. Neuzmirškim, kad jis lenkas pietietis, nuo Krokuvos, o pietiečiai, priešingai negu lenkai šiaurietiai, daug palankesni ir nuoširdesni lietuviams. Jeigu popiežium būtų italas, tokio palankumo būtumėm neturėję.

Popiežius lietuviškai

Išskirtini ir neužmirštami buvo du atvejai. Pirmas jų tai privati lietuvių audiencija pas popiežium. Įlemtas sargyba nuodugnai patikrina, kad kas neįneštų ginklo. Scenoj šone susėdęs mūsų vyskupas ir arkivyskupas, kitą pusę Vasario 16 gimnazijos mokiniai, tautinių šokių šokėjai. Penkios minutės prieš popiežiaus atėjimą išengia šveicarij sargyba, dėvinti spalvotą uniformą, su alebardomis. Įžengia ir Jonas Paulius II. Suprantama, entuziazmas, plojimai. Jį lietuviškai pasveikina vyskupas Paulius Baltakis, o vyskupas Antanas Vaičius sveikina Lietuvos episkopato vardu lotyniškai ir įteikia dovanėlę – gintarinį paveikslą. Susijaudinęs vyskupas siekia net popiežiaus kojas apkabinti. Popiežius jį pakelia ir pabučiuoja į abu žandus. Neužmirštas momentas.

Jonas Paulius II paskaitė ilgoką kalbą lietuviškai. Kada tai yra buvę 600 metų istorijoje? Jo

tijos sekretoriaus Griškevičiaus pasmerkto „nacionalinio ribotumo ir pasipūtimo, nacionalizmo ir šovinizmo“ pavyzdį.

jp

tarimas gražus, taisyklingas. Net mūsų kietąją „l“, ištaria taisyklingai, ko normaliai negali lenkai šiaurietiai, ir jiems vietoj „l“ išeina „u“. Sunkiau jam tik su lietuviška „e“. Visur girdime „e“. Tai galima būtų lengvai pataisyti, jei mūsų vertėjai, popiežiui perrašydami lietuvišką tekstą, truputį „suklystų“, užuot rašę žodį „metai“ ar „mes“ – „miatai“, „mias“. Jo kalba nuoširdi, o po žodžių, kad „jūs, brangūs lietuviai, mano širdy užimate ypatingą vietą“, kilo didelis entuziazmas ir plojimai. Po to fotografavosi su jaunimu, kunigais, seselėmis, ejo per salę, sveikinosi, kalbino, atsakinėjo į klausimus. Suprantama, mažai kas galėjo turėti progą jį užkalbinti, būti arčiau jo.

Centrinio punktu buvo sekmdienio, birželio 28 d., iškilmingos pamaldos, dalyvaujant kardinolams, Europos vyskupams, diplomatiniam korpusui ir kitiems didžiūnams. Kelių dešimčių tūkstančių Šv. Petro bazilika buvo pilna. Lietuviams buvo atskira, atitverta vieta. Tolokai sėdintiems ne daug kas galima buvo matyti, ir mūsų operos choro giedojimas buvo girdimas tik per garsiakalbį (platenis tos dienos pamaldų aprašymas buvo *Drauge* liepos 7 d., 1 psl.).

Išėję iš bazilikos vėl laukiame greit pasirodančio popiežiaus, kaip ir kiekvieną sekmdienio vidudienį, iš savo kambario lango. Kalba „Viešpaties angelas“, palaimina. Čia vėl gal keli šimtai tūkstančių romėnų ir turistų išgirdo apie Lietuvos krikšto jubiliejų ir naujajį palaimintą arkivyskupą Jurgį Matulaitį. Popiežius pasveikino ir lietuviškai. Tuo pat metu toji didžioji minia atkreipė dėmesį ir į šią bazilikos balkono iskabintą didelį Palaimintojo Jurgio paveikslą, pieštą italo dailininko.

Lietuviškiems reikalams buvo skirta visa savaitė. Prieš šias iškilmes vyko Vatikano suruoštas trijų dienų kolokviumas, kuriame paskaitas skaitė mokslininkai, tarp jų ir keturi, ne trys, lietuviai (prisidėjo vienas kunigas iš Lietuvos). Paskaitos buvo aukšto lygio, tik, deja, lietuviai dar nebuvo suvažiavę ir mažai kas galėjo jose dalyvauti.

Iš kitų renginių pažymėtinas koncertas toje pačioje audiencijų salėje. Salė normaliai tiokiems reikalams neduodama, lietuviai ją gavo arkivyskupo Pauliaus Marcinkaus deka. Pradžioje prof. Paulius Rabikauskas, SJ, skaitė trumpą paskaitą itališkai, prof. Vytautas Vardys angliškai. Vis apie krikščionybės kelią Lietuvon. Seniai girdėta ir matyta mūsų iškilioji Lilija Šukytė-Vasyliūnienė iki širdies gelmių mus žavėjo pradžioj su pora itališkų, vėliau lietuviškom dainom. Jai akompanavo Raminta Lampsatyte. Gale pasirodė Chicagos Lietuvių operos choras, vadovaujamas Arūno Kaminsko. Ir nustebo tie, kurie tą chorą išgirdo pirmą kartą, pavydėjo mums, kad turime profesionalaus lygio dainininkų ansamblį. O koncerto pabaigoje, kai uždainavo su visais niuansais

Šventasis Tėvas popiežius Jonas Paulius II

„Lietuva brangi“, kai kam ir ašaros pasirodė. Tik gaila, kad ne visi choristai galėjo atvažiuoti, kad tebuvo du trečdaliai dainininkų.

buvo abejonių, ar toji suvažiavusių masė galės sutilpti Villa Lituania namuose susipažinimo diena. O vis dėlto sutilpo. Abiejų rūmų visi aukštai, salės, kiemai, terasos, koridoriai sutalpinio, ir visi buvo pavaišinti.

Komentarai

Vyriausias Krikščionybės sukakties minėjimo komitetas, taip pat ir Romos komitetas, turėjo labai didelį, atsakingą, komplikotą uždavinį suorganizuoti, salės, kiemai, terasos, koridoriai sutalpinio, ir visi buvo pavaišinti.

Lietuviškasis choras, diriguojami Lietuvių operos dirigento Arūno Kaminsko, gieda per iškilmingąsias šv. Mikalojaus

jusi Parco Tirreno viešbuty, miesto pakrasty, ypač pasigedo informacijos. Nei vadovai, nei autobusų bendrove, nei viešbutis neinformavo, kad, pvz., tam tikrom valandom yra autobusai, kurie nemokamai vežioja viešbučio gyventojus į Vatikano apylinkę. Tik paskutine diena tai atsitiktinai sužinojom. Daugelis ir išvažiuavo, nežinodami, kad tam tikrom valandom Šv. Petro bazilikos kriptoj esanti graži lietuviška koplyčia atidaroma apžiūrėjimui. Autobusų bendrove tik teikėsi kasdien informuoti, kad vakarais veš kažkur į labai brangius pietus. Jos biznis.

Iškilmingų mišių buvo ir daugiau. Šv. Jono Laterano bazilikoje jas aukojo vyskupas Paulius Baltakis, Sancta Maria Maggiore bazilikoje vyskupas Antanas Vaičius. Abiejose bazilikose gražiai skambėjo mūsų Lietuvių operos ir kitų chorų giesmės. Tik kiek nustebo, kad Sancta Maria Maggiore bazilikoje veik visi skaitiniai ir pamokslas buvo angliškai. Pamokslė palaimintojo arkivyskupo Jurgio biografija atpasakojo iš Chicagos atvykęs kardinolas Joseph Bernardin. Publika buvo tik lietuvių, gal dar vienas kitas italas, kurie angliškai nesupranta, ir nieko naujo neišgirdom.

Del informacijos stokos buvo neaišku, kokio pobūdžio bus žadėtasis banketas Angelo pily, nuo kurios kuoro Puccinio operoje Tosca šoka ir nusizduo. Už įėjimą buvo brangiai sumokėta, tai beveik visi tam sekmdienio vakarui pasipuošė, atsivežė gražius drabužius. Ir apsirikimas: vadinamasis „banketas“ buvo panašus į mums žinomus piknikus. Lauke, Angelo pilies pašonėje, po medžiais, ant žolės ir žvyro. Gal pusė susirinkusiųjų neturėjo kur atsistėti ir iš popierinių lėkštelių valgė stovėdami.

Ko pasigedom? Pasigedom lietuviškų vėliavų. Kaip būtų buvę gerai, jei rengėjai būtų ipareigoję ekskursijų vadovus, kad jie savo

(Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Pjesė apie Lietuvos Brastos sutartį • Įspūdžiai iš Lietuvos krikšto sukakties iškilmių Romoje • Prisimenant Antaną Rūką (1907-1967) • Antano Rūko eilėraščiai • „Romeo ir Julieta“ Stratfordo festivalyje • Chicagos teatruose • Fotografas vasarą • Nauji leidiniai

Neužmirštamasis Antanas Rūkas

JUOZAS PRUNSKIS

Šiomet sueina 20 metų, kai mirė rašytojas Antanas Rūkas, talentingas dramaturgas, gabus aktorius, sumanus režisierius, pajėgus poetas, darbštus žurnalistas. Jis mirė 1967 m. liepos 21 d. Buvo gimęs 1907 metais, taigi šiomet būtų šventė jo 80 metų amžiaus jubiliejus, o dabar minime mirimo dviejų dešimtmečių sukaktį.

Arčiau pažinau jo šeimą, kai buvau paprašytas pakrikštyti jo du sūnus, Dobilą ir Liną, dabar — kompiuterių specialistus, kurių vienas gyvena Chicagoje, antras — Floridoje. Turiu velionio dar nespausdintą kūrinių — „ode“, parašytą man Šv. Jurgio parapijoje švenčiant sidabrinį kunigystės jubiliejų. Tas jo kūrinyje buvo kaligrafiškai surašytas į ilgą „pergamentą“, suvyniojama kaip audeklas, ir jo skaitymas per iškilmes užsitęsė gal apie pusvalandį.

Savo kūrybos ir kultūrinės veiklos darbai Antanas Rūkas buvo pasirodęs. Baigęs Šiaulių mokytojų seminariją, išgijo pedagoginę patirtį šešeta metų mokytojaudamas. Vytauto Didžiojo universitete studijavo prancūzų ir rusų kalbas, taigi jam buvo prieinama kitų tautų geroji literatūra. Universitete ir Algirdo Jakševičiaus dramos studijoje bei Balio Sruogos teatro seminare gilinosi ir scenos meną. Jau nuo 1935 metų pradėjo dirbti redakcijose, buvo rašytoju draugijos reikalų vedėjas, teatro inspektorius, aktorius Vilniaus „Vaidilos“ teatre.

Išblokstas į tremtį ir pasiekęs Chicago, kasdieninė duona pelnydamas fabrike, ėmė viliu dirbti su teatru, režisuodamas

Antanas Rūkas jaunystėje.

Jaunimo teatre Vandos Frankienės „Karalaite Teisute“. Čikagiečiai atsimename jo pastatytą, jo paties sukurtą intriguojančią komediją „Bubulį ir Dundulį“, o kaip buvo miela stebėti čia jo režisuotą Putino

dramą „Valdovas“ ar Petro Vaičiūno „Prisikėlimas“. Džiugu, kad jo dramatis veiklas „Algis Dalgis Gaidžiakojis“ net laimėjo premija Jaunimo dramos konkurse. Tai eiliuotas veiklas, kuriame išryškina mintis, kad

neturėdama krypties, be užsiėmimo, vaikų energija dažnai prasiveržia į blogį, o tinkama vaga ją nukreipus, galima pasiekti gražių rezultatų. Jo kūrinyje „Žemė šaukia“ buvo premijuotas dar Lietuvoje.

Reikšminga, kad jis kurdamas, režisuodamas, vaidindamas nebijojo kritikos ir jai kėlė aukštus reikalavimus. Pats yra pareiškęs: „Tikra kritika iš tiesų yra analizė, o ne įspūdių pasakojimas, ne pasipiktinimas niekinimas ir ne įkyrus reklamavimas“.

Yra išleisti Antano Rūko „Veikalai scenai“ (1970), likę ir nespausdintų komedijų.

Antanas Rūkas yra pajėgiai reiškėsis ir poezijoje. Recenzuodamas jo eilėraščių knygą *Bokštai, meilė ir buitį Stasys Tamulaitis* dar 1952 m. *Draugo* kultūriniam priede rašė, kad savo kūryboje Rūkas dainuoja apie „jam svarbius ir jo dvasiškai stipriai veikiančius dalykus: apie meilę, apie senąjį mūsų protėvių miestą Vilnių ir apie skaudžius žmogų naikinančius būties klausimus“. Jo eilėraščiuose gausu širdį pagaunančio lyrizmo, vaizdinių priemonių, kaip, pvz. šiame — „Kuo gi aš kaltas“:

Kuo gi aš kaltas, kad tos žvaigždės mėlyną naktį krito iš rojus, o aš, išpjovęs karblo didele, amžina giesmė giedojau.

Dėl to nerimtas gulsiu į grabą, po karblo krėmu toks išsitiesiu, mano žvaigždėli krintant ir degant, karblo didele giesmė girdesiu.

Sitokie jo posmavimai primena ir jo ryšį su lietuvių liaudies kūryba. Poetas jautė gyvenimo trapumą, bokštų laikrodžiai jam šaukė mirties artėjimą. Laimės troškimas žuodomas visagalio premija Jaunimo dramos konkurse. Taip Pranas Naujokaitis apibūdina jo rinkinio skyriaus „Aplinkui klaidžioja

nežinoma buitį“ idėjas.

Antanas Rūkas savo knygoje *Mano tautos istorija* poezijos vaidais perteikia Lietuvos istoriją nuo ledlaikių iki dabarties, vertindamas istorinius įvykius tautiniu ir socialiniu požiūriu.

Be sumintų talentų, be jo gausių žurnalistinių darbų, Antanas Rūkas buvo ir beletristas. Didžiojoje Britanijoje Nida 1958 metais išleido jo romaną *Sužalotieji*. Tai bolševikų ir vokiečių okupacijos žiauriai grubūs, romantika perpinti vaizdai, karo sužaloti personažai, parodant juos ir stovyklinio gyvenimo sūkuruose.

Pažymėtina, kad šalia dramatinės, poetinės, beletrinės, žurnalistinės kūrybos, Antanas Rūkas dar parašė monografiją apie redaktorių, mokslo veikalų populiarizatorių Juozą Adomaitį-Sėrną, pavadindamas ją „Vienišo žmogaus gyvenimas“. Ji buvo išleista tik metai prieš Rūko mirtį. Taigi Antanas Rūkas paliko gilius pėdsakus kūrybiname gyvenime tėvynėje, o ypač išėivijoje. Jo negalime pamiršti.

Pagarbos verta ir jo žmona Elena Chščonavičiūtė, kuri, likusi našle, spausvė darbe išmokius raidžių rinkimo, pati surinko savo vyro rankraščiuose paliktas knygas „Bubulį ir Dundulį“ bei „Svajonių šalis“ ir pasirūpino jas išleisti.

Užbaigai dar norėsiu pacituoti iš tėvynės išblokšto benamio Antano Rūko eilėraščio „Svajonė“ posmus:

Kad aš turėčiau mažą butelį mažoj gatvelėj Svento Igno, tai ten gyvenčiau, laimingas būčiau, tai ten gyvenčiau tūstanti metu.

Ten man skambėtų varpai bažnyčią, ir jiems pritarčiau mažai varpeliai, ir aš nušvičė kasdien klausyčiaus, kaip aidi garsas lenktom gatvelėm.

Aktoriai Alfars Brinka, Antanas Rūkas ir Mačys „Naujienu“ rudeniniame vakare Chicagoje 1951 metais.

to meto, kai susidūrėme „Vaidilos“ teatre. Ir čia ypatinga draugystė tarp mudviejų neužsimėgė. Galbūt todėl, kad jo ir mano pasaulėžiūros skyres: jis žinomas liaudininkas, varpininkas, gana kairių pažiūrų, aš gi priešingai — ne piktai, bet dažnai draugu vadinama „davatka“, visada linkau „į dešinę“. Nežūrint to, vienas kito įsitikinimus gerbdami, nesileisdavome į nereikalingus ginčus. Antanas visada buvo šimtu procentų džentelmenas. Keletą metų „Vaidiloje“ mums teko drauge vaidinti įvairiuose veikaluose ir per tą laiką nė krislo pašaipos ar pavado iš Antano nepatyrė, nors jis savo žiniomis ir apie vaidybą, ir apie teatrą mane buvo žymiai pralenkęs.

Antano pagarba buvau apdovanota gal todėl, kad buvau Vilniaus krašto dukra, daugelį metų iki tol gyvenusi Vilniuje. O Vilnių jis nepaprastai mylėjo. Gražiausi, gabiūs jo eilių posmai — Vilniui skirti. Jis mylėjo kiekvieną Vilniaus kampelį. Net ir žvaigždėles spindėjo jam daug šviesiau Vilniaus padangėje. Deja, jis ir aš ir tūkstančiai kitų buvome išblokšti iš tu padangių, kur žvaigždėles švietė daug šviesiau, kur ir numirti nebūtų taip sunku.

Po kelerių ilgų, nelemtų metų vėl susitikome. O tai buvo Vokietijoje, kai a.a. Juozas Gučius, režisierius, didžiausias teatro entuziastas, dramos aktorių nemaža

sambūrį suorganizavo. Čia pastatytas lengvo žanro „nutikimas“ — Antano Rūko „Bubulį ir Dundulį“. Pats autorius vaidino romantiską, jo širdžiai labai miela Girdžiū. Šiame jo veikalė lietuviškas kaimas ne vyžotas, bet pasakiškai gražus, o jo gyventojai tik dėl niekų susipyksta, bet čia pat taikosi, jaunimas mylisi, visos bedos laimingai baigiasi.

Antano svajonėse Lietuva graži, jos gyventojai geri, gražūs. Tai tokią Lietuvą jis svajėjo ir tokią Lietuvą jis savo raštuose vaizdavo. Nuostabu. Nuo pat vaikystės, skurdė augdamas, jokios pagiežos niekam nejutė. Tik norėjo, kad jo numylėtoji tėvynė visi būtų sotūs, šviesūs ir laimingi.

Gyvenimo negailestingai perskirti, vėlei susitikome Chicagoje. Čia Antanas jau buvo vedęs, dviejų sūnų (Dobilą ir Liną) tėvas, kasdieninė duona pelnė, kaip ir daugelis kitų išėivijų, fabrike. Sunkios tai buvo „naujakurio“ dienos, bet pilnos vilčių, kad sūnūs, kaip ažuolai, užaugs ir kad Lietuva ir toliau bus gyva. Tai dėl to reikia vargti ir dirbti. Antanas gyveno su šeima nedideliame, bet jaukiame butelyje, kurio durys visada būdavo plačiai atvertos šeimos draugams. Čia nerasi prabangos, bet daug širdies ir šilumos.

Laikas bėgo. Rūkai, kaip ir dauguma mūsų, pabėgėliu, truputį prisigyvenę jau ir namus suskato „užpirkti“. Jau ir vaikai, ir Antanas savo darbotvietėje taip pat „paugo“, ir tada... ta „sunki ir ilga“ liga jo jėgas pakirto. Ieškojome, bet neradome tinkamų žodžių jo fizinį ir dvasinį skausmą nuraminti. Stovėdami, be žodžių, prie jo lovos ligoninėje, jutome jo neišmatuojamą skausmą, skiriantis su savo šeima ir nepramatant jokio laisvės žiburelio jo numylėtai Lietuvai, jo pasakiškajam Vilniui.

Marija Lemešytė-Dikinienė

Prisimenam Antaną Rūką...

Pasakoja aktoriai Algimantas Dikinis ir Marija Lemešytė-Dikinienė

Vieni metai žmogaus gyvenime trumpa akimirka. Dvidešimt akimirkų — dvidešimt metų be Antano Rūko. Paliko jis mus 1967 m. liepos mėn. 21 d. Šiandien norisi akimirkai grįžti praeitin, pro laiko „anas pažvelgti ir per anksti išėjusio draugo veidą. Pirmą kartą sutikau Rūką 1943 metais Vilniuje „Vaidilos“ teatre. Aš pradėjantis aktorius, Antanas jau pilnai „įsipilietinęs“ jauname ir veržliame „Vaidilos“ teatre. Žinia, būta žiuorų, kurie atėidavo teatran Rūko pažiuėrėti: jojo sukurto tėvo Blaumano „Indranuose“, pabalusio ir tinginystėje paskendusio Gulio Nicodemi „Gatvės vaike“, o gal nerūpestingo lėbauoto Anspacho „Vidurnakčio vaiduokliuose“ ar pagaliau romantiškojo Ottavio Alfred de Musset „Marijanos kaprizuose“ ir daugelio kitų jo vaidmenu, kuriuos Antanas kūrė sumaniai ir spalvingai. Regiu, kaip gyva, Antana repeticijų pertraukų metu, visada su knyga rankoje. Jis troško žinių, o gal ieškojo naujų polekių savajai kūrybai. Kaip gaila, kad karo audros užbaigė kūrybingo ir daug žadančio jauno „Vaidilos“ teatro egzistenciją.

Ir štai, dviračiu keliaudamas per Vokietiją, 1945 metais užtinku Antaną Wuerzburgo išėivijų stovykloje. Sutiko mane jis šiltai — draugiškai. Juk abu buvė „vaidiliokai“. Netrukus mūsų keliai vėl susiduria Detmolde, kur įsisteigė Lietuvių dramos teatras „Aitvaras“. Čia 1946 metais išvysta sceną Rūko „Bubulį ir Dundulį“, sumaniai režisuojamas Jurgio Blekaičio, sudetyje dalyvaujant Daliai Kubertavičiūtei, Danutei Jasiukaitei, Marijai Lemešytei, Henriku Kačinskui, Vytautui Valiukui, Romui Veselaukui (Vie-

sului), Broniui Kvedarui, pačiam autoriui Antanui Rūkui ir rašančiam šias eilutes. Spalvingame Viktoro Andriūšo scenovaidžyje šis linksmas nutikimas apskrieja visas lietuvių stovyklas. O kiek gražių prisiminimų, nuotaikingų valandų paruošiamajame spektaklio darbe, įvairių, dažnai linksmų nutikimų išvykose. Visko nesuminėsi, neišpasakosi, bet prisiminimuose visada iškyla šviesi Antano asmenybė, prazenklinta humoru, savikritika ir

kartais aštriu ir tiesiu žodžiu. Chicagoje Antanas Rūkas — fabriko darbininkas. Rūpinasi šeimomis išlaikymu, neapleisdamas teatrinės, visuomeninės veiklos. Antanas režisuoja Vinco Mykaloičio-Putino „Valdovą“, savo paties „Bubulį ir Dundulį“, kuria inscenizacijas, dalyvauja koncertuose, vaidina, rašo straipsnius, dramos veikalus. Jau ligos kankinamas užbaigia savo paskutinę poemą „Mano tautos istorija“.

Jojo „Bubulį ir Dundulį“

apskriejo ne vien tik Vokietiją. Vaidintas jis Kanadoje, daugelyje Amerikos miestų ir net Australijoje. Man rodos, šis spalvingas nutikimas praskambės kada nors ir tėvynėje.

Dvidešimt akimirkų praskriejo, kaip viena valanda. Šiandien gedi Antano jojo šeima, pasigenda jojo visi, kas artimiau jį pažinojo. Kaip skaudu, kad per anksti jis iškeliavo, kaip gera, kad jį sutikau ir pažinau savo gyvenimo kryžkelėje.

Algimantas Dikinis

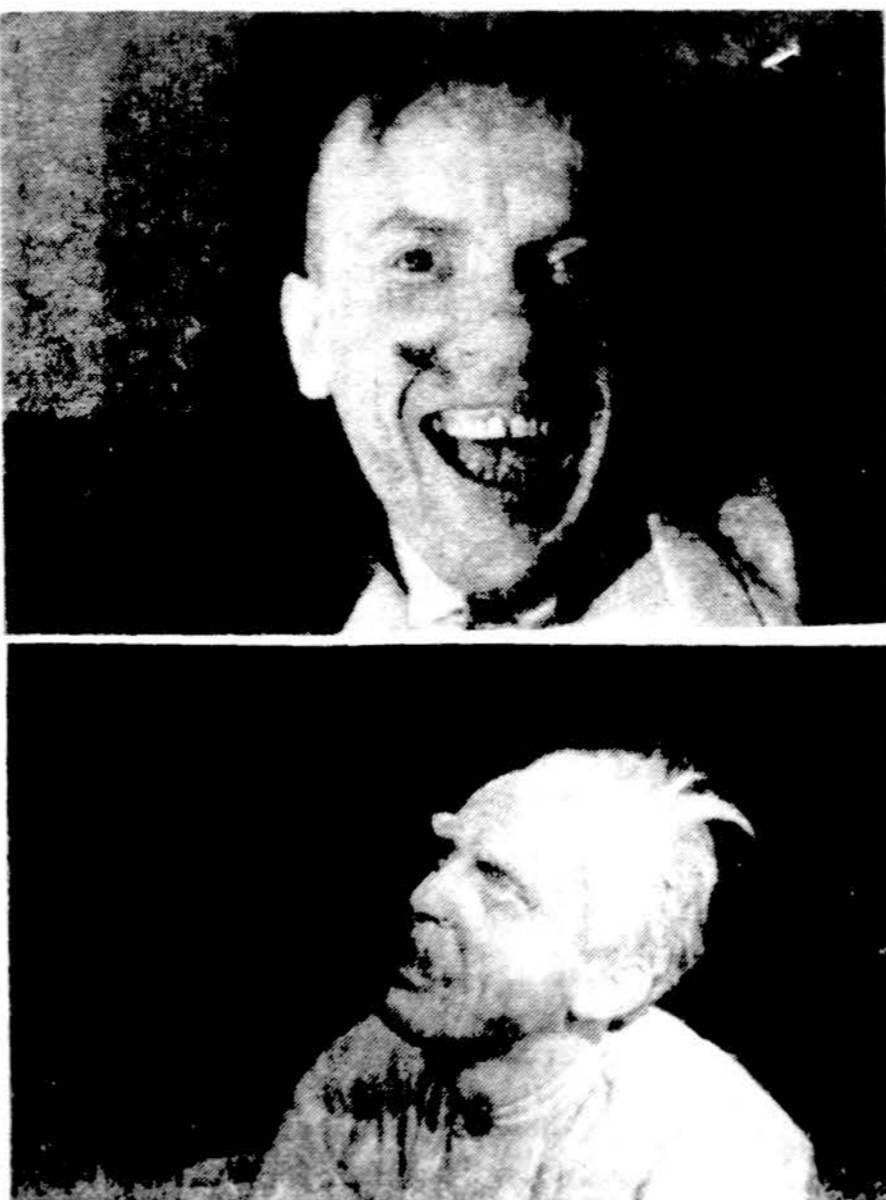
***

1938-tieji tai palaimingieji metai mano gyvenime! Tada pirmąsyk patekau į „Pažadėtąją

žemę“ — Nepriklausomą Lietuvą. Visa buvo įdomu, iki šiol nemyta, iki šiol nepatirta, nors gyvenau taip netoli nuo tos tėvynės dalies, kuri buvo laisva.

Besiaučiunt po laikinąją Lietuvos sostinę, belankant įvairiausių renginių, teko daug įdomių, žymių asmenų pamatyti, su daugeliu ir susipažinti. Vienose sporto rungtynėse mano dėmesys buvo atkreiptas į rašytoją, redaktorių Antaną Rūką. Pažintis „tik iš tolo“ pamažu man dilo iš atminties; ilgokai neteko su Antanu Rūku nei matytis, nei susipažinti.

Kai Vilnija buvo prijungta prie Lietuvos, žinojau, kad Antanas yra Vilniuje, eina svarbias pareigas, bet susitikti su juo neteko iki

Keletas Antano Rūko vaidmenų Vilniaus „Vaidilos“ teatre 1942-44 metais: Ottavio („Marijanos kaprizai“), Freiris („Vidurnakčio vaiduokliai“), Tevas („Indranai“), tarnas Lioferis („Kolega Kramptonas“).

Buvome liudininkais Romoje

(Atkelta iš 1 psl.)

Keliu paragintu kiekviena vykstanti išgyti nedidelę veliavėlę. Gal ir ne visi būtų atsivežę, bet jei tūkstantis ar du būtų turėję trispalvę ir jas iškele bazilikoje ir aikštėje popiežiui kalbant, šimtai tūkstančių turistų pajustu, kad esame didelė, gerai organizuota, disciplinuota, susipratusi grupė. Deja, buvo tik dvi ar trys veliavos.

Išsiokimas

Jeigu buvo kai kurių nesklaidumų, jie atsirado dėl stokes patyrimo. Juk tokia šventė mūsų istorijoje bene pirma, neskaitant šv. Kazimiero jubilėjaus, kai suvažiuosiu buvo gal tik ketvirtadalis to, kas buvo dabar. Pagaliau Romoj tik saujelė lietuvių kunigu, ir jie visi buvo persidirbę. Visi netobulumai atleistini. Organizatorių atsakomybė ir jų pareigos buvo labai sunkios.

To negalima tačiau pasakyti apie planuotą bandymą sumenkinti ar net suniekti, sudrumsti visa tai, kas ten ką tik įvyko. Dar neišėjus iš šv. Petro bazilikos po iškilmingų pamaldų, kai visi savo širdyse jautė pakilimą, lyg išsineštų brangų deimantą, prie durų buvo dalinami lapeliai anglų kalba, kuriuose paeigiamas jubiliejus, jį pavadinant paprastu „lenkų imperialistinės ambicijos palaikymu“. Tokioj vietoj, tokiu momentu! Kam tuo pasitarnaut? Ar dėl to tik jie

Lietuvos 600 metų krikšto sukakties ir arkivyskupo Jurgio Matulaičio palaimintuoju paskelbimo proga Romos „Lietuviškose dienose“ susitiko ir gražūs būrys mūsų rašytojų. Čia juos matome aikštėje prie šv. Petro bazilikos, Vatikane. Iš kairės į dešinę: Česlovas Grincevičius, Adol-

fas Markelis, Kazys Bradūnas, Nijolė Jankutė-Uzabaliene, sesuo Ona Mikailaitė, Bernardas Brazdžionis, Alfonsas Šešplaukis-Tyroolis, tėvas Leonardas Andriekus, OFM, ir Paulius Jurkus.

keliavo per Atlantą? Kad apsi-juoktu, parodytu savo ignoranciją istorinių faktų komplekse? Jeigu kas ir yra nukentėjęs nuo lenkų, tai ar bazilikoje, kur ilsisi kaulai to, ant kurio kaip ant uolos Kristus pastatė meilės Bažnyčia, vietoj krikščioniško atleidimo net ir priešams, reikėjo reklamotis su savo kerštu ir ne-

apykanta? O gal tai tik neapgalvotas kieno išsiokimas, kai laikui atėjus ir iš gyvenimo daug ko pasimokius pradeda gailėtis.

***
Viską susumavus, Krikščionybės jubiliejaus minėjimas ir arkivyskupo Jurgio Matulaičio beatifikacija buvo istorinis įvykis

ji mačiusiems ir nemačiusiems, o Lietuvos vardo išskelimas, išgarginimas visam pasauliui iš Amžinojo miesto — neįkainojamas. To nenupirksi, nepasieksi nė už milijoną ar šimtus milijonų dolerių. Labiausiai už tą viską turime dėkoti Jonui Pauliui II.

Č.G.

Antanas Rūkas

KUO GI AŠ KALTAS

Kuo gi aš kaltas, kad toks nerimtas, kad toks, kaip vėjo botagas. Iš mėlyno rojaus žvaigždėlės krinta ir linksmos dega.

Kuo gi aš kaltas, kad man pagailo tokių mažiukų daiktelių, kaip baltakraunio lenktinio peilio ir karklo dūdelės.

Kuo gi aš kaltas, kad tos žvaigždėlės mėlyną naktį krito iš rojaus, o aš, išpjovęs karklo dūdelę, amžina giesmę giedojau.

Giesmė skambėjo per žemę miela, žiedas ir lapas drauge skambėjo, o ja nešiojo, aukštai iškeles, nerūpestingas vėjas.

Dėl to nerimtas gulsiu į grabą, po karklo krūmu toks išsitiesiu, mano žvaigždelei krinant ir degant, karklo dūdelės giesmę girdėsiu.

LAISKAS BERŽELIUI

Ah, berželi žalias, mano tiek lankytas! Kaip tu besyruoji vakarėlis, rytas?

Kas tave aplanko tamsia naktį graudžia? Kas lapelį žalia prie širdies priglaudžia?

Stovi tu ten vienas ir liūdnei dūmoji... Kad turi širdelę, nieks nepagalvoja.

Ir manęs neguodžia. Kartais nusijuokia, kad man baisiai trūksta net berželio tokio;

kad aš toks benamis, niekad nemylėtas, kad gražiausiam mieste nerandu sau vietos.

Niekad nesurasiu. Pas tave sugrįšiu ir, lyg mylimiausia, kaip lankiau — lankysiu.

ŽVAIGŽDELĖ

Kiek dangų žvaigždelių! Koks šaistumas švyti! Tik mano žvaigždėlės niekur nematyti.

Visą naktį vaikštau po dangum didingu — svetimos žvaigždėlės lyg nereikalingos:

rieškučias prisemčiau palypėjęs bokštan, bet... nėra žvaigždėlės, kur atrasti trokštą.

Neieškok, berneli, ant Dunojaus kranto, ir tavęs žvaigždėlė Vilniuj nesuranda.

Juk tavo žvaigždėlė, blykštanti, geltona, verkia apkabinus bokštą Švento Jono.

MELANCHOLJA

Už lango praviro lėtai lietus lynoja, toks liūdnas, įkyrėjęs, nuobodus. Užgeso širdyje žarijos suliepsnojusios ir, rodos, niekad, niekad neatbus.

Tarytum šimtas šimtmečių, snioštimas šitas vis spraudžiasi nušturpusion širdin. Kaip paukštis, iš šviesių namų išklyst išvytas, keliauju, lydimas klaikaus kažin.

Kad trenktų bent audra ir debesį praplėštų — ta skraistė melancholijos skaudžios.

Daugininko Žibunto Mikšio lino raizynas — viršelis Antano Rūko eilėraščių rinkiniui „Bokštai, meilė ir buitis“ (Chicago, 1951).

Žmogus — ir menkas vergas sau, ir didis viešpats, ir kūdikis, užgriūtas nežinios.

O kaip manai? Ar ten, virš bokštų, lyja irgi? Tenai... toli... namuos. Pilies gatvė sruvena vandenys pakalnėn. Nieks negirdi, kaip šnekas jie, kaip mini gal tave.

Norėčiau ten dabar stovėt — lai skruostus prausia virš bokštų kabantis dangus brangus; nušluostyčiau, nusišypočiau ir neklusčiau, ar ašaros čia buvo, ar... lietus.

VINIŠAS ŽIBINTAS KASDIENĖJ GATVĖJ

Pro medžių virpančias šakas, iš kabančio žemai pajodusio dangaus lėtučiai krinta snaigės švelnios. Langai seniai jau užptitė šviesas, ir tamsuma — kaip sieloje poklydusio žmogaus ir sljstančio pakalnėn.

Kasdienė gatvė nelaukta išnyra iš kažkur ir dingsta nežinon, tarytum žmogus į nykią atei... Žinau, ne nauja visa tai: žavėjotės žiemos naktim žaviom, bet... ateietyje žūstančio žmogaus nematėte.

Žmogus — prie gatvės svetimos, prie vienišo žibinto neįžiūrimoj nakti, kur švelnios snaigės patylučiais krinta. Langai seniai jau skendėja sapnuos, tiktai pro virpančias šakas šviesa blyški apšviečia nuo žibinto.

Ir iš pačių gražiausiųjų sapnų langai nubus, kasdienė gatvė išsities skambėt gyvenimui, ir užgesins tarناولtas ta vieniša žibinta, bet jau žmogaus tada nebus, tik pėdos, vedančios kažkur ir nežinia, ir joms pridengt švelnutės snaigės krinta.

PLĖŠIMAS

Žalius signalas prabėga mašinos. Neatsigrįždamas lekia tolyn. Didžiulį miestą tamsa apkabina. Miestas igrimzdes naktin.

Prožektoriai švysteli juodas patiltes, paglamonėja juodas gatves. Tik didžiosios aikštės šviesa apipiltos, bet tokios negyvos, kaip mes.

Raudonas signalas markstos prie kelio. Mes susigūžę, stovim ties juo. Kažkas nepažįstamas leteną kelia, ir rodos... širdis mums sustos.

Ar rėksi nerėksi — tik aidas nulinkčios, skambėdamas gatvių miegūstais keliais, šlamės žalo vėjo linguojamos vinkšnos, ir niekas, o niekas, o nieks neateis.

O tas nepažįstamas leteną kelia, nuplėšia apsiūstus nuo mūsų pečių ir nuogus paleidžia ant skambančio kelio, kur tiek platumos, tamsumos, paslapčių.

Mes buvom ne kartą mūs žemėj turtingi ir vargšai jau buvom takamos pračities. Tai kas, kad vidurnaktį nuogus nurengė, širdis juk vis tiek nūkauomet neapšlėš.

„Hear us, o Lord!“

Ben dras įspūdis? Teigiamas. Buvo, žinoma, ir nesklaidumu, bet kur jų nebūna... Buvo galima kai ką geriau atlikti, bet juk po laiko visi gudrūs...

Iškilmes Romoje atvyko daug tautiečių, nuotaika buvo pakili, naujas Palaimintasis arkivyskupas Matulaitis saldziai susirinko pilna bažnyčia lietuvių ir nelietuvių. Iškilmingai išgyvavo du svečiai kardinolai, lietuvių vyskupai ir pasigėrėtinas būrys užsienio lietuvių kunigu. Gražu. O kai vyskupas Vaičius, truputi žemaičiuodamas, pradėjo mišias, lietuviams tvėrė už paširdžių, savo kalbą ir čia išgirdus. Ir tada, per garsiakalbį kažkas aiškiausia amerikiečių tarne pranešė sekančios giesmės puslapi. Ir angliškai suskambo giesmė. Ir lietuvišku mišiu svajonė užgeso, kaip užpūsta altoriaus žvakė. Nes po to lietuviškus žodžius buvo galima kone ant pirštų suskaičiuoti. Kai nebeužteko anglų kalbos, dvaininkai mišiu eiga pajvairino lotynų ar italų kalbomis. Dieva malonės prašė — angliškai. Dalis maldininkų atsakė — angliškai: „Hear us, o Lord!“ Tik iš bažnyčios gelmių vis pasigirdavo pavienių balsų: „Išklausyk mus, Viešpatie!“. Evangelija — angli-

šiu. Pamokslas angliškai. Tik pačioje mišiu pabaigoje trumpa lietuviška žodi tarė vyskupas emeritas Antanas Deksnys. Ką gi, ir už trupinius reikia dėkoti.

Savo tėvų ir protėvių kalbos nemokantiems Amerikos lietuviams, niekas negaili mišiu angliškai. Dieve duok mišiu už arkivyskupą Matulaitį visomis pasaulio kalbomis! Ir kuo daugiau, tuo geriau. Antradienį juk buvo mišios už Matulaitį lotyniškai, o trečiadienį lenkiškai. Kodėl negalėjo ketvirtadienį būti angliškai? Arba rytą angliškai ir po pietų lenkiškai? Arba kodėl antradienio mišiu nebuvo galima aukoti lotyniškai ir angliškai? Kodėl LIETUVIŠKOSIOS mišios nukentėjo? Lenkai trečiadienį nerado reikalo į savo mišias už arkivyskupą Matulaitį įvesti net ir jo gimtosios lietuvių kalbos. Ir teisingai padarė. Bet lietuvių lietuviškose pamaldose nesugebėjo apsieiti be anglų kalbos... Ačiū Dievui, bent lietuvių operos choras per mišias giedoj lietuviškai, bet tai juk reikalo neišgelbėjo. Kiek kovojome ir tebekovojame su savo tautos lenkinimu bei rusinimu! O dabar patys laisvuose

vadovaus Telsių vyskupas Antanas Vaičius?

Susirinko pilna bažnyčia lietuvių ir nelietuvių. Iškilmingai išgyvavo du svečiai kardinolai, lietuvių vyskupai ir pasigėrėtinas būrys užsienio lietuvių kunigu. Gražu. O kai vyskupas Vaičius, truputi žemaičiuodamas, pradėjo mišias, lietuviams tvėrė už paširdžių, savo kalbą ir čia išgirdus. Ir tada, per garsiakalbį kažkas aiškiausia amerikiečių tarne pranešė sekančios giesmės puslapi. Ir angliškai suskambo giesmė. Ir lietuvišku mišiu svajonė užgeso, kaip užpūsta altoriaus žvakė. Nes po to lietuviškus žodžius buvo galima kone ant pirštų suskaičiuoti. Kai nebeužteko anglų kalbos, dvaininkai mišiu eiga pajvairino lotynų ar italų kalbomis. Dieva malonės prašė — angliškai. Dalis maldininkų atsakė — angliškai: „Hear us, o Lord!“ Tik iš bažnyčios gelmių vis pasigirdavo pavienių balsų: „Išklausyk mus, Viešpatie!“. Evangelija — angli-

Vakaruose savo noru amerikiečiams. Ir pikta: Ir liūdna. Ir gėda.

Gaila senųjų lietuvių vienuolių iš Belgijos, kurios krintosi, negalėdamos suprasti „lietuviškų“ pamaldų. Gaila iš visų pasaulio šalių suvažiuosiu lietuvių, kuriems anglų kalba tiek pat svetima, kaip rusų. Gaila tų lietuvių, kurie, ir kuo didesni angliškai, norėjo su Dievu šia ypatinga proga santykiauti savo tautos kalba. Gaila Telsių vyskupo ir kunigų delegacijos iš Lietuvos, kurie taip džiaugėsi sekmdienį susirinkusiųjų lietuviškumu, kai Švento Petro aikštėje sklido dainos „Lietuva, brangi“ garsai. Gaila ir visų tėvų, kurie savo vaikams stengiasi įdiegti meilę lietuvių kalbai. Iš tikrųjų kam gi ji reikalinga, ta lietuvių kalba? Juk užsienyje galime ir be jos apsieiti...

Eglė Juodvalkė

Tomo Venclovos kūryba Lenkijoje

1986 metais oficiali Lenkijos leidykla „Państwowy Instytut Wydawniczy“ išspausdino Česławo Miłoszo poetinių vertimų knyga „Mowa wiazana“ (Darni kalba). Šalia Charles Baudelaire, Oskaro Milašiaus, William Blake, Thomas Stearns Eliot, Walt Whitman, Robert Burns, William Butler Yeats, Federico Garcia Lorca, Konstantinos Kavafis ir kitų poetų kūrinių į ją įtrauktas ir Tomo Venclovos eilėraštis „Dialogas žiema“ (Rozmowa w zimie). Knygos įžangoje pateikta žinių apie eilėraščių autorių.

Tomo Venclovos eilėraščiai ir essay plačiai spausdinami Lenkijos pogrindyje, bet jo kūrinių pasirodymas viešojo spaudoje anapus geležinės uždangos yra precedento neturintis įvykis.

• Motina gailėtingoji, kun. dr. Juozo Prunskio parašyta religinių minčių knyga (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1957), šių metų gegužės mėnesi buvo pakartotinai išleista viešai kai kuriose Lietuvos bažnyčiose.

Pakelini į Roma, studijuojant dar ir maršrutą Rheinu... Iš kairės: Kazimiera Bradūnienė, Česlovas Grincevičius, Paulius Jurkus ir Kazys Bradūnas. Nuotrauka Algimanto Kežio

Stratfordo festivaly:

Romeo ir Julieta po keturių šimtmečių

ALFONSAS NAKAS

Beveik dvylika šimtų mylių važiuojant pamatyti dešimtį kandaškių Stratfordo festivalio spektaklių, pirmuoju (1987 m. liepos mėn. 3 d.) pasirinkau William Shakespeare „Romeo and Juliet“. Ši drama jau tris kartus man Stratforde matyta, knygoje įsikaityta ir dar važiuojant pasikartota, režis jokių staigmenų nebeturėjo duoti, net kai ją režisuoja Robin Phillips. O vis dėlto...

Prasidėjo tokiu kampuotu, sakytai, gotišku judesiu baletu, kurį šoko turbūt visi veikėjai, sportiškai aprenkti, plokščias baltas kaukes užsidėję. Užbaigę abiem tragedijos herojų scenos centre delnus suartinus, bet nesuglaudus. Tokiais ar panašiais šokiais pradėtos ir užsklėtos beveik visos mizanscenos, tik didžiajame pokylyje Capuletų rūmuose, kur šokta ilgiausiai, apranga jau buvo balinė ir be kaukių, išskyrus Romeo grupę, lengvu apdaru ir kauketa.

Ponus Capuletą ir Montague esam prate matyti senus, aptukusius, barzdotes. Jų ponias — viduramžes, brangiose, bet sunkiose suknišose skendinčias, tirštai grimuotas, kartais panėsinčias į mūsų Aušros laikotarpio „močiutes sengalveles“. Ir ta Auklė (Nurse), kad ir kaip aštraus, dviprasniško liežuviu pokalbiuos su Romeo draugais-pusberniais, kai kuriuose pastatymuose panėšėdavo į Lietuvos bažnytkaimio davatką. Čia visi jie ir jos — vargiai keturių dešimčių. Auklė (jos rolę puikiai atliko Nancy Palk), nors juodai aprenpta nuo galvos iki kojų, bet lengvais drabužiais, pusaukščiais bateliais. Ji tokia jaunatviška ir patraukli, kad galėjo pati Julieta vaidinti (viena Stratfordo Julieta yra buvusi bene 37-rių). Lady Capulet (Marion Adler), apsiėmusi ištais baltai, su giliuma iškiptėm ant krūtinės ir nugaros, pergrimuota irgi galejo tikti Julietos rolę. Ji nuolat iš stiklinės kažką gerė (tik jau ne vandenį ir veikiausiai ne vaisvandenių), o retkarčiais ir

Scena iš Šekspyro „Romeo ir Julietos“ Stratfordo festivaly: Richard March (Balthasar), Marion Adler (Lady Capulet), Susan Coyne (Julieta) ir Nancy Palk (Auklė). Nuotrauka Michael Cooper

užsirykdavo. Taip, taip, šių dienų cigarete, kenkiančia plaučiams!... Lygiai jaunas Capuletą vaidinęs Peter Donaldson turėjo vešlius juodus ūsiukus (be jo, regis, tik dar vienas veikėjas su ūseliais, o barzdoto — anei vieno). Kaip geras despotas jis pasiūkšėjo, tramdėdamas sūnėną Tybaltą (Nigel Hamer), bet kai emė terorizuoti Julieta (Susan Coyne), kam ši atsisako tekėti už grafo Paris (John Ormerod), apsiėmusi ištais baltai, su giliuma iškiptėm ant krūtinės ir nugaros, pergrimuota irgi galejo tikti Julietos rolę. Ji nuolat iš stiklinės kažką gerė (tik jau ne vandenį ir veikiausiai ne vaisvandenių), o retkarčiais ir

vardę: Peter Donaldson. Neabejoju, kad kitais metais jis vaidins Avon ir Festivalio teatrų didžiiosios scenose. Pastatymo jaunimas, kurio šioje tragedijoje, kaip žinote, labai gausu, pats jaunatviškiausias, vikriausias, karštakošiausias. Dėvėjo šiuolaikinius lengvais rūbais, sportinėm palaidinėm, avėjo sportinius baltus ar spalvotus batelius. Pokylyje, kaip minėta pradžioje, buvo apstu vakarinių drabužių. Kai kurios scenos stovėjo ant vulgarumo briauos (elgesys su Aukle, tarpusavy vėjų glostymas, pasakojant sapnus). Bet visai jį lankas nebuvo išėita.

Tiek Julieta — Susan Coyne,

Abu Romeo — Albert Schultz, buvo savo vietose, bet stebuklų neparodė. Abu sensualūs, abu daug ir vykusiai dejavo, vaičio, aimanavo, jis gal net per daug, nebevyriškai. Bet kai visi keliai vedė į mirtį, tai už aimanas negali nė kaltinti...

Aplamai, spektaklis geras, įdomus, ypač jaunimui. Jei kas iš jaunimo mano šitą reportažą skaityti, patariu susiūlaikintą „Romeo and Juliet“ Stratforde pamatyti. Veiksmai vyksta ne Veronj prieš keturis šimtmečius, o Londone, Muenchene, Toronte ar Chicagoy dabar, tarp antrojo ir trečiojo pasaulinių karų.

1987.VII.5

Chicagos teatruose

Baigiančių universitetą muziklas

Jaunų profesionalų aktorių grupė, kurią sutelkė The New Tuners teatras, 1225 West Belmont, Chicagoy, stato muzikinę komediją „Doonesbury“, pavadinimą pagal vieno charakterio pavardę. Komedijoje vaidzuoja mas universitetą baigias studentiškas jaunimas 1960-me dešimtmety. Libretą ir dainų tekstą sukūrė G.B. Trudeau, už savo komišku piešinių ciklą „Doonesbury“ laimėjęs Pulitzer premiją. Melodijų kompozitorė — Elizabeth Swados, laimėjusi Obie premiją. Režisierius Byron Schaffer, Jr. su magistro laipsniu iš Northwestern universiteto ir su daktaratu iš Ohio valstybinio universiteto. Choreografas Charlie Misovsky — Loyola universiteto dėstytojas. Šitokia gerai pasiruošusi vadovybė davė patrauklų spektaklį.

Vaidinime daug solo, duetų ir grupinių dainų, atliekamų išlavintais balsais, sujungtu su patyrusių aktorių vaidyba. Čia

„Doonesbury“ spektaklio aktoriai: (iš kairės) Randal Boger (Roland), Jeff Talbott (Mike Doonesbury), Jennifer Nees (Boopsie) ir Tim Ortmann (Zonker).

skamba dainos apie mokslo baigimą, apie įdomią naktį, apie draugystę, vaives, sauliniams, namus, daugiabučius, apie motiną ir kitos. Visas spektaklis gana švarus. Slinktyje — didelis judrumas, su politiniu humoru, dabarties visuomenės iškrypimų satyra. Aktoriai nors jauni, bet pasiruošę. Randal K. Boger yra pats režisavęs pastatymus, Collette Hawley baigusi Loyola

universitetą. Kim Mallery su mokslo laipsniu iš Northwestern universiteto. Rebecca McCauley turi magistrą iš Goodman teatro mokyklos, Jennifer Nees ėjusi studijas Oklahomos universitete, Jeff Talbott, vaidinantis Mike Doonesbury, turi bakalaurą iš Nebraskos universiteto. Muzikine palydą sudaro cello, pianinas, klaviatūra (keyboards) ir mušamieji. Juoz. Pr.

Nauji leidiniai

• AIDAI Nr. 2 (1987). Trimėnesinis kultūros žurnalas. Redaguoja Leonardas Andriekus, OFM. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, OFM. Redakcijos ir administracijos adresas: 361 Highland Boulevard, Brooklyn, New York 11207. Metinė prenumerata — 20 dol., atskiras numeris — 5 dol.

• Kestutis Girnius straipsnyje „Branduolinių ginklų: strategija ir dorovė“ skaitytą supažindina su trimis strategijomis: užtikrinto abipusio sunaikinimo, lanksčios reakcijos ir karo kovojimo. Branduolinių ginklų sukūlia didelių problemų. Autorius apsisotija prie dviejų klausimų: 1) kaip branduolinių ginklų vartojimą vertina tradicinė teisingo karo teorija, 2) ar doroviniu požiūriu leistina turėti branduolinių ginklų ir ja grasinai, jei jos vartojimas doroviškai smerktinas. Viena iš autoriaus išvadų: „Tad reikia sukurti strategiją ir ginklus, kurie nevertint rinktės tarp nekaltų žmonių žudymo ir pasidavimo, atsisakant iluzijos, kad po vienašališko nusiginklavimo būtų galima prie-

sintis Tarybų Sąjungai ir nepasiduoti jos šantažavimui“.

M.J. Adomaitis duoda atsiminimų nuotrųp: „Arkivyskupas Jurgis Matulaitis Kaune“. Jurgis Gimbutas rašo apie „Būdingas medines bažnyčias ir varpinės Lietuvoje“. Algirdas Budreckis nagrinėja senovės lietuvių tikėjimą ir jų priešinimą krikščionybei. Vladas Šlaitas spausdina tris eilėraščius. Numerio staigmena — Saulius Tomo Kondroto apybraiža „1982 metų progreso ideja“. Tai fantastiškas pasakojimas, kurio įvykiai lyg matomi Chagall vitraže: „Sėdėjau ir rūkiau, žvelgdamas į langelį ant raudonojo cerpių stogo. Ir tuomet išvydau tai, ką kažkada vaiddavau. Langas atsivėrė ir pro jį kojom į priekį išskrido liesas kūnas: rankos ištiestos, delnai prispausti prie siaurų šlaunų, veidas atgręžtas į platų žvaigždėtą dangų. Pro langelį tyliai išskrido Gudukas, mano brolelis, ir nulėkė tolyn virš stogo, virš kaminų, link gardžiai kvepiančių pievų, link upės, link vilnjančių javų laukų, vis tolyn ir

tolyn, palikdamas mane vieną pasaulyje“.

„Iš minties ir gyvenimo“ skyriuje A. Kučiūnas prisimena Vladą Jakubėną. Saulius Pašilis rašo apie latvių literatūrą sovietinėje santvarkoje. Puoštas kultūrinio gyvenimo kronikos. Skyriuje „Knygos“ Juozas Žiogas recenzuoja Mykolo Sluckio romaną Medžiepis. Vincas Trumpa sutinka Zenono Ivinskio Rinkinių raštų antrąjį tomą. J. Jakstas įvertina Prano Čepeno Naujųjų laikų Lietuvos istorija antrąjį tomą. Alė Rūta sutartinai su architekto Vl. Zubovo knyga apie mokslininką jezuitą Tomą Zebrauską. Kunigo Jeržio Popieliaus pamokslų knyga Mano kryžiaus kelias apibūdina jį.

Numeris iliustruotas lietuvių dailininkų kūrinių nuotraukomis, o prie Jurgio Gimbuto straipsnio — medinių bažnyčių paveikslų albumas.

• THE OBSERVER vol. 4 no. 5 (May 1987). Mėnesinis laikraštis angli kalba, leidžiamas Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacijos, 4545 West 63rd Street, Chicago, Illinois 60629. Vykdomasis redaktorius — Jonas Kuprys. Metinė prenumerata — 10 dol. Atskiro numerio kaina — 1 dol.

Šio numerio akcentas — Lietuvos krikšto sukakčiai ir persekiojamos Lietuvos Katalikų Bažnyčios padėčiai, ypač iki šiol nepaleistiems sąžinės kaliniams. Rašoma apie Lietuvių Operos šiemetinį „Parduotosios nuotakos“ pastatymą. Informuojama apie JAV lietuvių katalikų veiklos planus. Iliustruojama ypač patrauklus savo meniška išvaizda ir pažangia spaudos technika.

Grožinės literatūros leidybinė etika

Kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje „Teviškės“ draugijos Vilniuje leidžiamas laikraštis Gimtasis kraštas š.m. liepos 2-8 d. 27 numeryje spausdina ivairių pokalbininkų pokalbį su išėivijos atvykusia, laikraščio žodžiais tariant, „grupe tautiečių kultūros veikėjų“. Lietuvos valstybinio leidyklos, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų komiteto pirmininko pavaduotojas Rimgaudas Mališauskas pokalbyje sumini keletą išėivijos rašytojų, kurių knygos, taipgi jo žodžiais tariant, „artimiausiu metu“ bus išleistos Lietuvoje.

Tarp ten suminėtu yra ir mano pavadė. Man tai buvo naujiena, nes ligi šiol šiuo autoriniu reikalu nė viena okupuotos Lietuvos leidykla nėra manęs kontaktavusi, nei gavusi leidybinį mano sutikimą. Toks tenykštės knygų leidybos žingsnis yra akivaizdus literatūros pasaulyje įprastos leidybinės etikos nepaisymas, neetiškas veiksma, nežiūrint kieno ir kur jis būtų praktikuojamas. Kazys Bradūnas

Fotografai vasarą

KAZYS DAUGELA

Sveiks, svietai margsi šventės pavasario šventės: Sveiks ir tu, žmogau! sulaukęs vasara miela. Iš Donelaičio „Metų“

Pavakariop mano New Hampshire pamiškės kieme zuja švento Jono vabalėliai. Spragsi žalsvai melsvi žiburėliai. Negi jie su savimi nešioja mažus foto aparatus ir paspaudę mygtukus mėgina apšviesti prietamą? Virš kūdros zirzai įkyrus uodai, visiškai nepajėgdami nustelbti garsumo varlių kurkimo. Už virtuvės durų, kažkur miško oloje palikusi žinduolių vaikus, krapstosi meškenienė (rakūniene), laukdama į pieną pamirkytos duonos. — Žinau, — kalbu su ja lietuviškai, — vasara jau čia, už savaitės atvesi pulkeli pudelių vakarieni, nepajėgdama žindyti augančio prieauglio. Tai bus fotografavimo!

Su Joninėmis saulė persirito per ilgiausią šviesos dieną ir, atrodo, per visą liepos mėnesį laikosi tam pačiam aukštume, svilindama visus, kas tik juda ar tupi ant žemės. Pavasario darbu derliai bresta, gyvenimo tempas leteja, prasideda lauktų atostogų metas, — visų, bent kokių aparatėlių nešiojančių fotografų, nuotraukinė rugiapūtė.

Ilgos vasaros dienos šviesa keičiasi. Stipriausia, pietų meto

Vasara New Hampshire.

Nuotrauka S. Daugelieneš

objektą arba laukti kantriai (kartais kelias valandas arba visą pusdienį), kol šviesos spindulio kryptis „glostomai“ (mažu kampu) palies nejudamą objektą. Ryto ar pavakario šviesa yra švelni. Jos apšviesti objektai gaunami be nepajėgdamų kontrastų.

Vasaros oras gali būti kaprizingas. Graži saulėta diena pasikeičia, kai staiga iš vakarų (manajame Amerikos pakraštyje) atplaukia tamsūs debesys. Šiame

natūraliame gamtos reiškinyje eilinis žmogus tik artėjančią audrą mato. Fotografas į šį gamtos fenomeną žiūri kitaip. Jis mato, kaip tamsūs debesys, vienas per kitą besiversdami, kyla aukštyn ir aukštyn į saulės pusę. Kraštovaizdis dar saulės šviesoje, kuri su tamsėjančiu debesų fonu intensyveja. Anksčiau vos pastebimi medžiai, pastatai, laukai, vanduo dabar patys pradeda šviesti, spalvos sužiba nauju šviežumu. Visa tai gali tėtis vos keletą minučių, po kurių tolygiai pilkas tamsumas viską paslepia.

Dažnai matomą su debesėliais saulėtą dangų galima paversti į audringą, panaudojus baltai juodam filmui raudonus filtrus. Su tais filtrais (nuo oranžinės iki tamsiai raudonos spalvos) fotografuojant, filmo apšvietimas turi būti trigubai ar keturgubai ilgesnis. Gaunamas vaizdas, kuriame dominuoja beveik nerealiūs kontrastai: nuo visiškai juodo iki tyrai balto. Tokia nuotrauka gali būti kompoziciškai stipri ir įdomi, jei iš jos bus pašalinti žiūrovui nesuprantami elementai.

Aplinkumą pakeitęs vasaros atostogų metu, pastabus fotografas suranda naujus motyvus. Ežerai, vandenynas, kalnai, kiti miestai, o kai kada ir svetimi kraštai ir žmonės prašosi fotografo, apsiginklavusio aparatu ir paprastu, spalvotu ar skaidriu filmais. Renkant parodines iš daugelio atostoginių nuotraukų, reikia atsivėlgti į kompozicinius reikalavimus. Nesigilinant į

Vasara Lietuvoje.

Nuotrauka Kazio Daugelos

plačias teorijas, kompozicija gali būti aptarta vienu suprantamesniu žodžiu: — sutvarkymas.

Literatūroje rašytojas sutvarko mintį žodžiais ir sakiniiais, muzikoje kompozitorius išreiškia melodiją gaidomis, o fotografas nuotraukoje tvarko šviesą, liniją, masę ir spalvą. Kiekvienas iš tų paminėtų atvejų kūrėjas stengia-

si: literatūroje pasiekti kulminacinę įtampą, muzikoje dominuojančią temą, fotografijoje — dėmesio centrą.

Vasara dar tėtis porą mėnesių. Linguojanti miesto patvorio smilga, bręstanti laukų varpa ar į uolas lūžtanti banga laukia fotografo, mėginančio nuotraukoje parodyti šiltos vasaros grožį.